

KUTATÁS KÖZBEN

Cigány kisebbségi önkormányzatok és cigány kisebbségi oktatási programok

Az 1999-ben kezdődő, az Oktatási Minisztérium Felsőoktatási Kutatási Programjai által támogatott (a JPTE BTK Romológia Szeminárium és az Oktatáskutató Intézet együttműködésével tervezett) kutatásunk során a cigány kisebbségi oktatási programokat tervezzük vizsgálni, tekintettel arra is, részt vesznek-e, s ha igen, mi módon a kisebbségi önkormányzatok az oktatási programok szervezésében, véleményezésében, működésük ellenőrzésében.

Ennek egyik első lépéseként megvizsgáltuk, a cigány kisebbségi önkormányzatok és a kisebbségi programok területi elhelyezkedését. Nem magától értetődő, de az együttműködés elvi lehetőségét megkönnyíti, hogy közvetlen területi kapcsolat van az önkormányzat és az oktatási intézmény települése között. Más szóval, ha a cigány kisebbségi programot működtető intézmény olyan településen helyezkedik el, ahol van kisebbségi önkormányzat.

Az összefüggés nem törvényszerű. Egyrészt azért, mert a programokat kezdeményeznie vagy véleményeznie kell ugyan a kisebbségi önkormányzatnak, de önkormányzat hiányában a helyi önkormányzatban a kisebbséget képviselő szószóló is tolmácsolhatja legalább nyolc szülő igényét kisebbségi program indítására. Másfelől nem törvényszerű, hogy minden településen működjenek iskola. Ezekkel a fenntartásokkal úgy fogalmazhatunk, hogy szerencsés, ha a kisebbség elég nagy számban él valahol ahhoz, hogy önkormányzatot válasszon és tartson fenn, ott működtessen az oktatási intézmény is kisebbségi programot.

A következő oldalon található térkép két adatsor alapján ábrázolja a területi megoszlásokat: az egyik adatsor a cigány kisebbségi programot működtető intézmények székhelytelepüléseit tartalmazza, tekintetbe véve a résztvevők becsült számát is (1996-ban); a másik pedig az 1998-ban megválasztott cigány kisebbségi önkormányzatok települései.

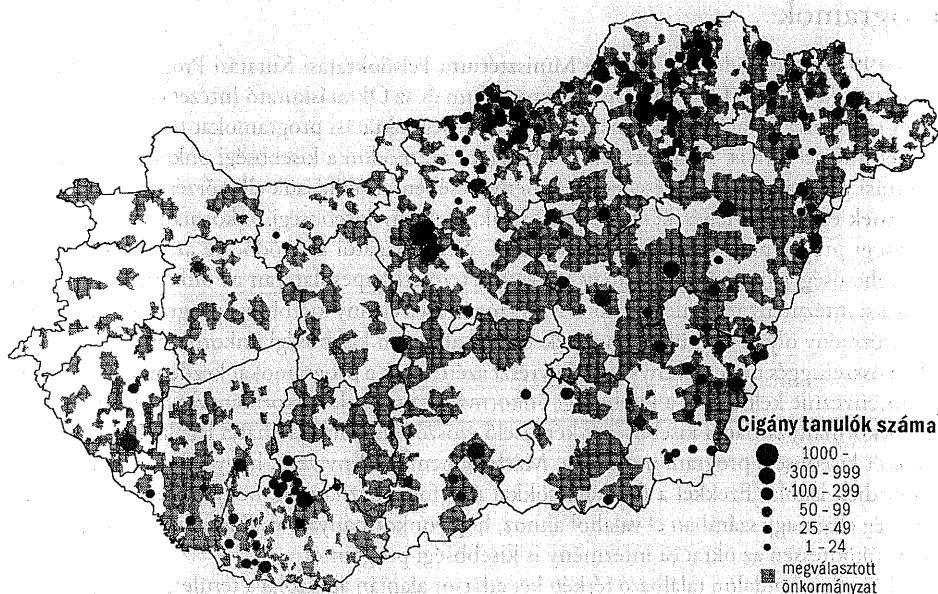
Az 1998-ban megtartott kisebbségi választásokon 932 helyen kezdeményeztek és 816 helyen tartottak cigány önkormányzati választást, ebből 776 helyen érvényes és 774 helyen eredményes lett a választás. A térkép az utóbbi 774 település elhelyezkedését ábrázolja. Összeségében a cigány szervezetek jelöltjeire 505 ezren, míg a kisebbség képviselőjét vállaló független jelöltekre 586 ezren szavaztak. Érdekességként megemlíthető, hogy a német kisebbségnél a szavazók száma 218 ezer, illetve 749 ezer. A lengyel kisebbségi szervezet jelöltjeire 17 ezren, nyolcszor annyian szavaztak, mint a románéra, kb. 2 ezren és kb. ezerrel többen mint a szlovákéra.

A térképet tanulmányozva feltűnik a két adatsor elkülönülése. Az 1996-os cigány oktatási programok elhelyezkedése közelítőleg tükrözi a cigányság területi elhelyezkedéséről való ismereteket. Kivételt képez Szabocsk-Szatmár-Bereg megye, ahol viszonylag kevés a kisebbségi oktatási program. A legtöbb program – és tanuló – Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, ott is főleg Miskolc, Ózd környékén és a Hernád völgyében vesz részt ilyen programban. A második sűrűsödési pont Nógrád megye északkeleti felében található, főleg Salgótarján környékén.

Jelentős a programok és a tanulók száma Budapesten, pontosabban a pesti oldalon. Hajdú-Bihar, Békés, de különösen Jász-Nagykun-Szolnok megyében szétszórtnak, viszonylag kevés programot szerveznek az oktatási intézmények. Hasonló a helyzet Dél-Dunántúl térségében is: csak Komló környékén és Délnyugat-Baranyában látszik némi adatsűrűsödés. A Dunántúl többi részén elenyésző a szervezett programok és a résztvevők száma; feltűnően kevés ezen belül is Tolna és főleg Somogy megyében, ahol pedig jelen van a cigány népesség.

I. ÁBRA

1988-ban megválasztott cigány kisebbségi önkormányzatok települései; illetve cigány oktatási programokban részt vevő tanulók, településenként, 1996

Az önkormányzati választások adatai másfajta képet mutatnak. A cigány önkormányzattal rendelkező települések szórtnak helyezkednek el az országban, nehéz találni jól körülhatárolható térségeket. A települések szórtsága miatt sokkal jobban meghatározhatók azok a térségek, ahol kevés a cigány kisebbségi önkormányzat: ilyen a Dunántúl északi, nyugati és középső területe, Duna-Tisza köze egyes térségei, Kiskunság, Csongrád megye nyugati része, valamint Békés megye déli része.

A cigány kisebbségi programok elhelyezkedését az önkormányzati választásokkal összevetve jelentős eltérések mutatkoznak. Sok helyen szemlátomást nem esik egybe a két adatsor települése, vagyis ugyan választottak cigány önkormányzatot, de nem vettek részt az oktatási programban. Nem tudtak a programról, nem akartak részt venni, vagy egyáltalán nem szerveződött cigány kisebbségi oktatási program. A másik variáció az, hogy szerveződött cigány kisebbségi program, volt részt vevő tanuló, de nem alakult önkormányzat. Egyes településeken 50–100 cigány gyerek vett részt a programban, de nem alakult önkormányzat (pl. Csongrád megyében igen gyakori ez). Dunántúl sok településén alakult önkormányzat, Somogy megye déli részén a legtöbb településen, oktatási program viszont alig-alig működik, s hasonló a helyzet Tolna megyében is.

1. TÁBLA

1998-as kisebbségi önkormányzati választások (cigány kisebbség, szavazatok száma, db)

Kezdeményezett	932
Kitűzött	923
Megtartott	816
Érvényes	776
Eredményes	774
Kisebbségi szervezetek jelöltjére leadott szavazat	505 431
Kisebbség képviselőjét felvállaló független jelöltekre leadott szavazatok száma	586 631

2. TÁBLA

1998-as cigány kisebbségi önkormányzati választások településeinek megyénkénti megoszlása

Mege	Eredményes választás	Az összes település %-ában
Budapest	23	100
Baranya	63	21
Bács-Kiskun	26	22
Békés	20	27
Borsod-Abaúj-Zemplén	133	38
Csongrád	7	12
Fejér	17	16
Győr-Sopron	15	9
Hajdú-Bihar	36	44
Heves	55	47
Komárom-Esztergom	9	12
Nógrád	42	33
Pest	45	25
Somogy	59	25
Szabolcs-Szatmár-Bereg	91	40
Jász-Nagykun-Szolnok	34	44
Tolna	30	28
Vas	13	6
Veszprém	19	9
Zala	37	14
Összesen	774	25

Budapesten minden kerületben alakult a cigány kisebbségi önkormányzat. Nógrádban és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a két adatsor hasonló területi eloszlást mutat. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a programokban résztvevőkhöz képest lényegesen több az önkormányzat. A Jászság, Mezőség, Nagykunság legtöbb településén ugyancsak alakult cigány önkormányzat, a Nagykunságban a legtöbb helyen indult is program a cigány gyerekek számára, nem mondható ez el Hajdú-Bihar megyéről, ahol sok önkormányzat mellett kevés program indult. Békés megyében aránylag jól egybevága a két adatsor, míg Csongrád megyében még véletlenül sem.

3. TÁBLA

A cigány etnikai kisebbséghez tartozó gyermekek fejlesztési programjában részt vevő intézmények száma

Megye	Kisebbségi önkormányzat	ÁMK	Óvoda	Általános iskola	Egyéb*	Összesen
Budapest	0	0	33	27	0	60
Baranya	0	1	10	20	0	31
Bács-Kiskun	0	0	2	4	0	6
Békés	0	3	16	13	0	32
Borsod-Abaúj-Zemplén	0	1	43	89	4	137
Csongrád	0	0	3	3	0	6
Fejér	0	0	0	1	0	1
Hajdú-Bihar	0	0	8	18	0	26
Heves	1	1	1	4	0	7
Komárom-Esztergom	0	0	0	1	1	2
Nógrád	0	2	28	35	0	65
Pest	0	0	2	1	0	3
Somogy	0	0	1	4	0	5
Szabolcs-Szatmár-Bereg	0	1	4	8	1	14
Jász-Nagykun-Szolnok	0	0	9	7	2	18
Tolna	0	0	0	2	0	2
Vas	1	0	0	0	0	1
Veszprém	0	0	0	1	0	1
Zala	0	0	0	12	1	13
Országosan	2	9	160	250	9	430

*egyéb: középiskola, szakiskola, kollégium, szakmunkásképző, gyermekváros

Össességében elmondható, hogy a kisebbségi önkormányzati választások nagy tömegeket mozgattak meg. Ezzel szemben cigány kisebbségi oktatási programokat a várhatónál sokkal kisebb gyakorisággal indítanak. Az ellentmondás okainak feltárása lesz a kutatás egyik feladata. Az azonban már az fentiek alapján is megállapítható, hogy az ország igen sok térségében nemigen alakulhatott ki szoros együttműködés a cigány kisebbségi önkormányzatok és az oktatási intézmények között.

Forray R. Katalin & Híves Tamás

A cigány lakosság oktatási mutatói a határmenti kistelepüléseken

A magyarországi cigány népesség elszórtan, kisebb nagyobb diaszpórában minden településen megtalálható. Csoportjai többnyire integrálódnak a többségi magyar társadalomba, de rendelkeznek nyelvi, kulturális és antropológiai sajátosságokkal. Etnikai dimenziójuk mellett szociális problémáik, lakásviszonyaik, iskolázottsági mutatóik, munkaerőpiaci helyzetük reménytelensége mára mindenki számára nyilvánvalóvá vált. A cigányság urbanizálódása a 70-es évek közepétől folyamatos és erőteljes képet mutat. Migrációjukra kétirányú mozgás volt jellemző: a depressziós térségek apró falvaiba és az ipari nagyvárosokba való beköltözés.